

ציר זמן

המועדים ב-49 הימים בין פסח לשבועות (ספירת העומר)

ניסן	י"ד - ערב פסח ט"ו - פסח (יום טוב) מאה 13 לפנה"ס לערך)	ספירת העומר: שבוע לעומר
י"ז	י"ח - חול המועד י"ט - כ"א - שביעי של פסח (יום טוב) כ"ב - אסרו חג (מימונה) כ"ז - יום הזיכרון לשואה ולגבורה	
אייר	ד - יום הזיכרון לחללי צה"ל ה - יום העצמאות	יום 33 לעומר
	י"ח - ל"ג (33) בעומר כ"ח - יום ירושלים כ"ט ל	
סיון	ה - ערב שבועות ו - שבועות (עצרת) ז - אסרו חג	יום 49 לעומר

"משה והלוחות", ציור מאת רמברנדט, 1659

עיצוב המחדר?

תעודת זהות

פיליפ אייזיק לוי מוחרן הגדת קופנהגן 1739

שם חג המצות, חג האביב, חג הפסח, זמן חירותנו; הראשון מבין שלוש הרגלים.

הורים מייסדים נחוג בראשונה על ידי אבותינו שיצאו ממצרים לפני כשלוש אלפים וחמש מאות שנה (למשל, שמות יב).

מועד ט"ו בניסן, שהוא "ראשון לחודשי השנה" על פי מניין התורה.

עונה אביב: "שמור את חודש האביב ועשית פסח אביב: "דברים ט"ז 1)

מצוות ומנהגים איסור אכילת והחזקת חמץ; עריכת ליל הסדר: סיפור יציאת מצרים, אכילת מצה, שתיית ארבע כוסות, קערת הסדר, אפיקומן; הכנות לפסח הכוללות בין היתר: "קמחא דפסחא" (צדקה), בדיקת חמץ, ביעורו ומכירתו, הגעלת כלים; ספירת העומר (מפסח עד שבועות). זיכרון יציאת מצרים: יציאה מעבדות לחירות, גאולה לאומית; "והגדת לבנך"; משפחה; משמעות חקלאית: התחלת קציר התבואה הראשון, אביב ופריחה;

מיזון פסח

- חג הפסח הוא הראשון מבין _____, והוא נקרא כך כיוון שה' פסח לנקד (דילג) על בתי ישראל בשעת מכת _____ במצרים.
- המצווה המרכזית של ליל הסדר היא "_____", ולכן הילדים נוהגים לשאול את ארבע הקושיות המפורסמות הנפתחות במלים "_____", ובעקבותיהן מסופר בהגדה על ארבעת הבנים: חכם, _____, רשע ו _____.
- לפי חכמינו, בזכות ארבעה דברים נגאלו ישראל ממצרים: שלא שינו את _____ ואת _____, שהמשיכו לשמור על ברית המילה וכן שלא גילו מסתורין (סודות) שלהם.
- נהוג לתת לפני הפסח _____ לנזקקים, וגם בתחילת ליל הסדר מזמינים כל רעב להצטרף לסעודה במילים בארמית "_____",
- את ה _____ נוהגים לבדוק בערב פסח לאור ה _____, ואת הנותר נוהגים _____.
- בפסח מכשירים את הכלים של כל ימות השנה בגלל החמץ שנבלע בהם. תהליך הכשרתם נקרא _____.
- המצה מכונה בהגדה " _____", כלומר: לחם עוני (עשוי מקמח ומים בלבד). המהדרין (המקפידים) אוכלים בפסח _____, ששמרו כבר משעת הקציר שהחטים לא יבואו במגע עם מים (מחשש להחמצה).
- בליל הסדר שותים ארבע כוסות יין כנגד ארבע לשונות של גאולה [שה' גאל את בני ישראל]:
- א. **והוצאתי** אתכם מתחת סבלות מצרים" ב. " _____ אתכם מעבודתם" ג. **וגאלתי** אתכם בזרוע נטויה ובשפטים גדולים" ד. " _____ אתכם לי לעם"
- את הכוס החמישית בליל הסדר מוזגים ל _____, ובגלל מחלוקת שלא הוכרעה לא שותים אותה.
- "אין מפטירים (מסיימים) אחר הפסח _____". פירושה של המילה הוא כנראה דברי מתיקה (קינוח), שבליל הסדר אין נוהגים להוציא בסוף הארוחה אחרי אכילת המצה האחרונה. על פי המנהג, מצה זו מוחבאת ומוצאה זכאי למתנה.
- על שולחן הסדר נמצאת _____ ובה שישה מיני אוכל המסמלים את הסדר: _____ מסמלת את "הזרוע הנטויה" של ה'; _____ זכר לקורבן חגיגה בבית המקדש (התבשיל הפשוט ביותר לשים בקערה); _____ זכר ל"וימררו את חייהם"; _____ מזכירה את הטיט והלבנים שבהם העבידו את בני ישראל; _____ בהיפוך אותיות ס [60] פרך, (כלומר, 60 רבבות מבני ישראל עבדו בפרך); _____ שנקראת גם "מרור שני".
- במוצאי חג ראשון של פסח מתחילים ב _____, זכר לראשית קציר _____, והיא נמשכת שבעה שבועות עד לחג _____, שהוא מועד קציר חיטים.
- פיוט בארמית מימי הביניים המתאר את סדר ההשגחה והגמול האלוהי נקרא _____.
- כמה "מי יודע" יש בפיוט? _____. השלימו: שני _____, חמישה _____, _____, ששה _____, שבעה _____, ועשרה _____.
- "בכל דור ודור חייב אדם לראות את _____ כאילו הוא _____". כדי לבטא את החירות נוהגים לשבת בליל הסדר ב _____.

מוחסן מילים

לחמא עניא / שלושה / כרפס / שמם / לשונם / חרוסת / קמחא דפסחא / מצה שמורה / שעורים / חמץ / נר / ביצה / הגעלת כלים / לשרוף / והצלתי / ולקחתי / בכורות / אליהו הנביא / אפיקומן / קערת הסדר / זרוע / ספירת העומר / חד-גדיא / "כל דיכפין ייתי ויאכל" / 13 / לוחות הברית / חזרת / חומשי תורה / ימי שבתא (שבוע) / דבריא (דברות) / סדרי משנה / את עצמו / מה נשתנה / שאינו יודע לשאול / תם / והגדת לבנך / מרור / יצא ממצרים / הסבה / שבועות /

קֶדֶה קֶדֶה

ליל סדר במחנה השמדה

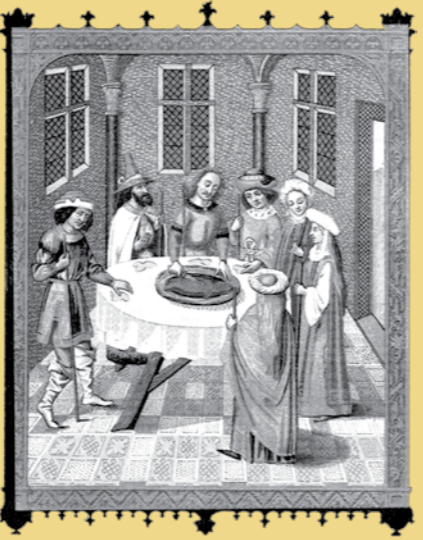
בתקופת השואה היו גילויים מדהימים של אמונה וגבורה גם בשעות הקשות ביותר. הסיפור המרגש הבא על ליל הסדר במחנה הוא דוגמא לכך.

"הג שמת, יהודים! מדוע אתם שותקים? הרי פסח היום, ליל הסדר!", כך קרא ראש הישיבה לכל האסירים שישבו שפופים ושותקים בצריף. בדרך כלל התייחסו אליו הכול בדרך ארץ, אפילו האסירים הפולנים, אולם הפעם נשמעו כלפיו הערות כעוסות ומתריסות: "אדרכא, יערוך לו כאן שולחן סדר", ומישהו אחר קרא: "יפורסת מצה, לו רק לזכר..." אך הרב המשיך בדבריו: "אחים יקרים, יהודים! את ההגדה של פסח אני יודע בעל-פה ובה אכבד את כולכם. אם אין לנו כלום - לא נשאל י"מה נשתנה", אבל ה"הגדה" מתחילה במלים "השתא הכא, לשנה הבאה בארעא דישראל! השתא עבדי לשנה הבאה בני חורין!" [עכשיו אנו כאן, בגלות, בשנה הבאה נהיה בארץ ישראל! השנה אנו עבדים, בשנה הבאה נהיה בני חורין] שמעתם יהודים! את התקווה לא נאבד אפילו כאן, בתא האפל הזה. אנו היהודים מוכיחים שאין אנו עבדים! אין אדם עבד אלא אם כן הוא מחזיק עצמו עבד. לשנה הבאה בני חורין, יהודים!"

הזיק הראשון נפל ומיד חלחב את הכל, כמו לפיד אש, זיק התקווה לדרור. שביב התקווה האחרון של אובדים...

על פי סיפורו של משה פראנה, בצינוק נאצי

- כיצד קייק הרב את מצוות ליל הסדר כלל
- קייק עריכת סדר כהלכתו?
- חוו דעתכם על זכרון היציאה מעצזות
- לחירות אפילו בתנאי העצזות הנוראיים ביותר

פסח, מאה 15

פסח

זיכרון העבד או

בפתח החלון

משה יושב עם משפחתו בליל הסדר, מתקשה להתחבר לכל הסיפורים והשירים, לא מבין מדוע כל שנה צריך להקריא את כל ההגדה מחדש, ואומר בליבו: יאללה, מתי כבר יפסיקו לברבר ויגיעו לאוכל?

- האק דצעתכס משעתחו של משה צריכה לקצר בקריאת ההגדה, אשנות אותה או לותר עליה בכל?
- איך אתם מציקים לחיות את ליל הסדר כדי שמשה ירצה יותר עניין ושייכות?
- הקמתה של מדינת ישראל כמדינה של העם היהודי היוותה פתיחת דף חדש לגיבוש חברה חדשה בישראל. על רקע זה, יש הדבקים בהגדה המסורתית של פסח ויש המבקשים לשנותה. (כדוגמת ההגדה של הקיבוצים, ההגדה החילונית ועוד).
- חוו דעתכם, האק יש מקום אשניו טקסט ההגדה המסורתי הנקרא ליל הסדר?
- זאיילו הגדה אתם הייתם זוחרים? יש לכם הצעות להגדה חדשה?

בשנת 2005 הובילה מדינת ישראל החלטה באו"ם על קיום יום זיכרון בינלאומי לשואה. אחת מטענות המתנגדים הייתה, לשם מה צריך לציין את העבר הטראגי של העם היהודי בעולם כולו, הגיע הזמן להשאיר את העבר הנוראי מאחורינו...

- מה לדעתכם יהיה אורח של ימי זיכרון כאן בה צויז חמישק שנה, מאה שנה? מדוע?
- או אתם צעריים זאיים כיצד הייתם מסורים לכול את הצורך בקיום יום זיכרון זה?

דילמות אלה מעוררות את שאלת היחס שבין ההווה הפרטי לבין זיכרון העבר הלאומי והתרבותי שלנו. ליל הסדר מוקדש כולו לזיכרון יציאת מצרים, האירוע המכונן של עם ישראל, שמצוות רבות ובהן שבת קשורות בו. ואכן חג הפסח ורצף המועדים הממלכתיים שחלים אחריו, מעוררים מידי שנה שאלות אלה: האם צריך לזכור את העבר? לשם מה לזכור? מתי עודף זיכרון הופך לנטל? ומה ביחס לנושאי זיכרון אחרים, בני זמננו, כמו זיכרון השואה, מלחמות ישראל וכו'? מה אומר לי היום זיכרון העבר?

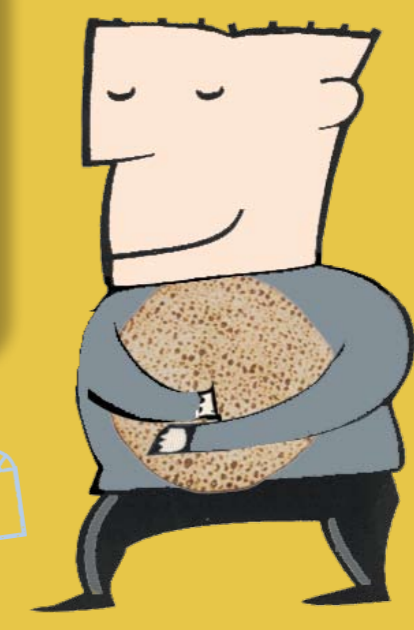
בשאלות אלה עוסק גיליון "חלונות חג" לפסח, ובעזרתן נבקש לבחון את משמעותו של זיכרון העבר (הרחוק והקרוב כאחד) אל מול עיצוב המחור, היינו ההווה והעתיד הקולקטיביים והאישיים שלנו.שנה טובה!

בכל דור ודור חוב אדם לראות את עצמו כאלו הוא יצא ממצרים, שנאמר: "והגדת לבנך ביום ההוא לאמר, בעבור זה עשה יי לי בצאתי ממצרים." לא את אבותינו בלבד גאל תקדוש ברוך הוא, אלא אף אותנו גאל עמכם, שנאמר: ואתנו הוציא משם,

למען הביא אתנו, לתת לנו את הארץ אשר נשבע לאבותנו. הגדה של פסח על פי מסכת פסחים קמ"ז, ע"ב

מקורות משוחזרים

לראות או להראות?

רמב"ם: מוזכרון למעשה

הרמב"ם, רבי משה בן מימון (1135 - 1204), מגדולי הפוסקים והפילוסופים היהודיים בכל הדורות, איש מדע ורופא, חוקר ומנהיג. אחד האישים החשובים והנערצים ביותר ביהדות, עד כי עליו נאמר "ממשה [רבנו] עד משה [בן מימון] לא קם כמשה".

הרמב"ם מתייחס למשפט מן ההגדה "בכל דור ודור ..." ומנסה לתרגם את זיכרון יציאת מצרים לשפת הטקס וההלכה [מלשון הלך, התנהג]. הוא מודע לקושי של האדם "לראות את עצמו" מבפנים כאילו הוא חי בעבר, ולכן הוא מציע דרכים מעשיות כדי לבטא את תוכן הזיכרון בהווה. דרך קריאת ההגדה, שתיית ארבע כוסות ואכילת המאכלים הסמליים תוכל להרגיש [לא "כאילו" אלא באמת] את משמעות היציאה מעבדות לחרות.

בכל דור ודור חייב אדם להראות את עצמו כאילו הוא בעצמו יצא עתה משעבוד מצרים ... ועל דבר זה ציווה הקדוש-ברוך-הוא בתורה: "וזכרת כי עבד הייתי", כלומר: כאילו אתה בעצמך היית עבד ויציאת לחרות נגפדית. לפיכך כשמועד אדם בלילה הזה - צריך לאכול ולשתות והוא מסב דרך חרות. וכל אחד ואחד, בין אנשים בין נשים, חייב לשתות בלילה הזה ארבעה כוסות של יין... ואפילו עני המתפרנס מן הצדקה - לא יפחתו לו מארבעה כוסות... [ואפילו עני שבישראל לא יאכל עד שישם.

- האם ניתן והאם צריך לככר את העצב, לפני הרמב"ם? שרטו - כיצד ומדוע?
- מה שניה הרמב"ם לזמנות הנסח הראי של ההצדה במשפט "בכל דור ודור ..."? מדוע לזכר את העצב?
- מהו לזכר את הקשר בין הסדר והשתיית יין לבין החירות?
- האם יש סתירה בין ערך החירות לבין הסדר לבין כל המצוות והכללים שיש לקיים בזמן הרמב"ם: "צריך", "חייב"? נמוך.

עקדים חיינו לפרעה במצרים, ויוציאנו יי אלהינו משם ביד חזקה וברוע נמויה. ואלו לא הוציא הקדוש ברוך הוא את אבותינו ממצרים, הרי אנו וקנינו וקנינו כקנינו משעבדים חיינו לפרעה במצרים.

תנ"ך של פסח

בכל דור ודור חוב אדם לראות את עצמו כאלו הוא יצא ממצרים, שנאמר: "והגדת לבנך ביום ההוא לאמר, בעבור זה עשה יי לי בצאתי ממצרים." לא את אבותינו בלבד גאל תקדוש ברוך הוא, אלא אף אותנו גאל עמכם, שנאמר: ואתנו הוציא משם, למען הביא אתנו, לתת לנו את הארץ אשר נשבע לאבותנו.

תנ"ך של פסח על פי מסכת פסחים קמ"ז, ע"ב

מהר"ל מפראג: "העבדות היא מקרית, החירות היא מהותית"

המהר"ל מפראג (1512-1609), רבי יהודה ליווא בן בצלאל, פוסק הלכה והוגה דעות, היה אחד מגדולי ישראל הבולטים בעת החדשה. חי בעיר פראג שבצ'כיה במשך רוב ימי חייו. המהר"ל היה איש אשכולות, בעל ידיעות יוצאות דופן בתלמוד, בקבלה, בפילוסופיה ובמדעים של תקופתו. כמו כן, שימש כמנהיג רוחני-פוליטי של קהילתו. תורתו השפיעה רבות על תנועת החסידות שקמה למעלה ממאה שנים אחריו, ואישיותו המרתקת שימשה כר פורה לאגדות כגון זו על הגולם בעל הכוחות העל-אנושיים שיצר כדי להגן על הקהילה היהודית מרדיפות. סביב מיתוס זה נוצרו ספרים, הצגות וסרטים.

המהר"ל מתמודד גם הוא עם הקושי שבזיכרון העבר, אולם, שלא כמו הרמב"ם, הוא אינו מסתפק בתרגום הזיכרון למישור ההתנהגותי אלא חותר להפגמת הזיכרון באופן תודעתי. המהר"ל אף מעצים את הקושי שבזיכרון העבר [יציאה משעבוד לחירות] דרך עימותו עם ההווה הקשה בזמנו [גלות, שעבוד]. מתוך כך הוא מציע הבנה אחרת של תוכן הזיכרון, הכרה בחירות הפנימית שניתן יהיה לחוות ולהזדהות עימה גם בהווה אף אם יהיה זה הווה קשה.

"בכל דור ודור חייב אדם לראות את עצמו כאילו יצא ממצרים". יש מקשים: מה הועילה לנו היציאה [ממצרים]? הרי אנו משועבדים [עדיין] לשאר המלכויות אך אלה הם דברי הבאי (הבל, שטות), שכן כאשר בני ישראל יצאו ממצרים קיבלו את הטוב עד שהיו ראויים בעצמם להיות בני חורין. וזאת המעלה [היא] עצמית (מהותית) לישראל, שהם ראויים להיות בני חורין מצד עצמם מעלתם ... העבדות היא מקרית, החירות היא מהותית.

המהר"ל מתוך פרושו להגדה של פסח (מעובד)

- מהו הקושי שמעלה מהר"ל לזכר זיכרון יציאת מצרים, וכיצד ניתן לזכות להתמודד עמו? האם הקושי קיים רק היום, לזכר את העבר?
- "העצדות היא מקרית, החירות היא מהותית". הסבירו את ההצחנה.
- האם מהר"ל צריך כוון הרמב"ם לשנות את הטעם ילראותי [לשנות] ליהראותי? נמוך.
- מהר"ל מדגיש כי החירות היא "מעלה עצמית" לזכר ישראל. האם זו תכונה מיוחדת רק לזכר ישראל? מדוע לזכר את העבר הוא מדגיש את האשיות האנושית?

ההגדה מתארת את היציאה ממצרים כאילו ארעה לנו עצמנו, ודורשת מאתנו לראות אותה כנוגעת אלינו באופן אישי. החירות אינה רק זיכרון של עבר לאומי אלא היא מתייחסת להווה שלי: אני הוא ה"בן-חורין" שהשתחרר מעול השעבוד. בדרך זו מבקשת ההגדה להחיות את הזיכרון, ולהפוך אותו מנטל לערך, ממשא כבד למסע אישי. ואולם, נשאלות השאלות:

- כיצד ניתן להחיות אירוע חז-עממי מן העבר בחייהם של מיליוני יהודים כל ההיסטוריה?
- כיצד ניתן לחוות שחרור אף לא חושיני עצדתי, ולא שחיות מוכר - אף כהווה שלי אני צדין חי וצועזע כלשהו?

לפניכם ארבעה מקורות מאז הרמב"ם ועד להוגים ציוניים בני זמננו, המשוחזרים ביניהם ומציעים כל אחד בדרכו תשובות שונות לשאלות אלה.

ברל כצנלסון: "יצר חירות עמוק טבוע בלב עם"

ברל כצנלסון (1887-1944), ממנהיגי הבולטים של תנועת העבודה בארץ ישראל, הוגה דעות של הציונות הסוציאליסטית, עיתונאי בכיר וממקימי מוסדות הסתדרות העובדים. לדידו של כצנלסון, זיכרון יציאת מצרים הוא אירוע מכונן מן העבר שמהווה מסר להווה ולעתיד. אירוע זה מייחד את העם היהודי שיצר לנקד החירות מפעפע בעורקיו והוא דוגמת-על לכל הפרעות לנקד והאסונות שקרו לעם ישראל לאורך הדורות. ההיזכרות באירוע מידי שנה מחזקת ומחנכת לאהבת החירות, וזו הופכת שליחות אוניברסאלית ללמד את ערך החירות לעולם כולו.

פסח. עם שומר במשך אלפי שנים את יום צאתו מכית עבדים, ודרך כל מחילות השעבוד והאונס והאינקוויזיציה והשמד והפרעות לנקד נושאת האומה בליבה את הנענועים לחופש ומביאה אותם לידי ביטוי עממי אשר לא יפסח על כל נפש מישראל, על כל נפש ענייה ומרודהו מאבות אל בנים, דרך כל הדורות, נמסר דבר יציאת מצרים, זיכרון אישי, אשר איננו מחוורר ואיננו דחה. "בכל דור ודור חייב אדם לראות את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים".

אין לך שוא של הכרה היסטורית מרומם מזה ואין לך התמוזות של יחיד וכלל - ברהבי כדור העולם ובעמקי הדורות - גדולה מאשר בצו פדגוגי עתיק זה. אינו יודע יצירה ספרותית מחנכת יותר לתעוב העבדות ולאהבת החירות כסיפור השעבוד ויציאת מצרים. ואיננו יודע שום זיכרון עתיק שכולו מופנה לקראת העתיד, שכולו סמל להווה ולעתידנו כזיכר יציאת מצרים".

איזה יצר חירות עמוק טבוע בלב עם שיכול היה באביב ימיו ליצור יצירה גאונית כזאת ולמסור אותה מדור לדור. וליצירה זו חלק לא קטן בגורלם של כל המורדים ולהחמי החירות ומקדשי שמה אשר נולדו על ברכי ישראל.

ברל כצנלסון, מסורת ומחשבה, מובא ביספר החג והמקדשי, הוצאת עם עובד, ת"א, 1962

- למרות שכצנלסון הוא הוגה חילוני שאינו מחויב לקיים מצוות, הוא טוען כי חשבו מאוב להמשיך ולקיים את כל הסדר. מדוע?
- כמו מהר"ל, גם כצנלסון מתייחס את תכונת החירות באופן מיוחד לזכר היהודי. מדוע? חזו לזכר את העבר?
- במה דומים דבריו לזכר רמב"ם ומהר"ל, ומה הוא מוסיף ומחדש? (ישו לזאתקושה ולהקשר התרבותי שהם נכתבים דבריו).

מהו "יציאת מצרים" עזרצק? • צעקות לימוד הדן, מהי צעדתכם: האם יש להמשיך ולקיים את כל הסדר? מדוע? כיצד? (חישבו על כך מנקודת מוצא של לזכר, הוריק, מנהיגים?) • האם יש נושאים אחרים בחייכם שאתם מקפידים לשמר את זיכרוןם מדי שנה? כיצד אפשר להטיח להזכרון ייחשך?

זיכרון לאומי או זיכרון אישי?

שמואל הוגו ברגמן: יציאת מצרים יום-יומית - כיצד?

המקור הבא מתייחס אל "יציאת מצרים" באופן מטאפורי: לא רק את האירוע ההיסטורי אנו מצווים לזכור, אלא את המשמעות הפסיכולוגית שלו עבור האדם. כל אדם טוען את "מצרים" שלו במשמעות הקשורות לעולמו [מיצרים, מצוקות וכו'], וצריך לבצע את יציאת מצרים הפרטית שלו באופן מתמיד. ההיזכרות היא פעם בשנה אך הביצוע הוא תהליך יום-יומי ומתמשך.

רעיון זה פותח בהרחבה בתורתה של החסידות, והוא מוצג כאן בניסוחו של פרופ' **שמואל הוגו ברגמן** (1883-1975), פילוסוף ישראלי בעל שם, ואחד מאנשי הרוח הבולטים של הציונות ומדינת ישראל. ליד העיר פראג, ובצעירותו - פעיל בחוגים ציונים-סוציאליסטיים. כיהן כרקטור הראשון של האוניברסיטה העברית בירושלים, וזכה פעמיים בפרס ישראל.

כמימרא המרכזית של ההגדה לפסח, העשויה לפתוח לאדם של היום את המשמעות העמוקה של חג הפסח, נראו לי תמיד המלים:

בכל דור ודור חייב אדם לראות את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים" שהרי תמיד אורבת לנו הסכנה - והיא גדולה ביותר במדינת ישראל - לראות את חג הפסח כיום וזכרון לשחרור לאומי נרידא... אילו היה [ה]דבר כך היו הנגים מתאימים של דתות אחרות עולים בהרבה על החג שלנו.

אך אותה המימרא מן ההגדה מזוהרה אותנו, שלא נוריד את סמליות החג לדרגת יום הזיכרון לשחרור שבעבר. כל אחד מאתנו, אתה ואני, נדרשים לעשות השבון-נפשנו. החג אינו מדבר רק ובעיקרו על מאורע שאירע פעם לפני אלפי שנים. כל פרט ופרט מישראל ... יצא משעבוד לגאולה, מעבדות מצרים אל ההתגלות שהוא זכה בה כהר סיני שלו עצמו...

אנו מדברים כאן על יחיד ועל שחרורו מאזיקה של העבדות, וכאן חייב כל אחד ואחד להתרין עם עצמו, לברר לעצמו, מהו ה"מצרים" שלו: אולי תאוות ולהישויות שהוא נכנע להן, אולי הרגלים נפסדים, אולי חוסר אומץ לב אורחי, אולי הנמיוה, הנפוצה כל-כך בדורנו, להסתתר מאחורי גבם של אחרים, להימנע מהכרעה אישית ואחריות אישית, אותה המנמנאליות של "המסתכלי", שאינו מוכן לשים את נפשו בכפו ולהשליך את נפשו מנגד למען עניין זה או אחר. שמואל הוגו ברגמן, מתנים מיד

- כיצד "יוצאים ממצרים", לפני בראשית? הלא היו דואמאות מחייבים.
- מה מיוחד בשנה זו לזיכרון יציאת מצרים לזמנות כל הקודמים?
- לפי שטתו של ברגמן, האם מה יש צורך בלזכר את ההיזכרון הוא יום-יומי?
- למרות שכל ברגמן הוא הוגה ציוני הוא אינו מקבל את השקפת כצנלסון לזכר את העבר כחלק של "חירות לאומית". מדוע? האם הניכוח ביניהם?

1500 רנסנס 1000 תור הזהב בספרד 500 תלמוד 0 משנה -500 בית שני -1000 ימי הממלכה ובית ראשון -1500 אבות

הצגת החדשה ימי הביניים תקופת חז"ל תקופת המקרא